
GYORS TÉNYKÉP

KÜLFÖLDI TŐKEBEFEKTETÉSEK HATÁSA A REGIONÁLIS GAZDASÁGRA

(The Impact of Foreign Investments on Regional Development)

DICZHÁZI BERTALAN

A nyolcvanas évek végétől felgyorsult a külföldi tőkebeáramlás hazánkba. A privatizáció, a vegyes vállalat-alapítás, valamint a zöldmezős beruházások eredményeképpen 1996 végéig 15 milliárd USD tőke áramlott az országba. A tulajdonosi hitelekkel ez az összeg 16 milliárd USD-t tesz ki. A tőkebeáramlás továbbra is dinamikus, várhatóan 1997-ben is 1,5-2 milliárd USD befektetői tőke érkezik hazánkba.

Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy a külföldi tőkebefektetések tényleges és valódi regionális gazdasági hatását elemezze, kiküszöbölve a statisztikai és egyéb adatszolgáltatási hiányosságokat. Korábban a vegyes vállalatok területi számbeli elhelyezkedésével jellemezték a külföldi tőke regionális aktivitását. Azonban az ilyen elemzések nem foglalkoztak a külföldi tőke tényleges részarányával, valamint azzal a ténnyel, hogy új kapacitás, szolgáltatás jött létre vagy csak egyszerű akvizícióról van szó.

A Központi Statisztikai Hivatal ugyan közöl adatokat a gazdasági társaságok jegyzett tőkéjében lévő külföldi tőke részarányáról, azonban ez nem fejezi ki a tényleges tőkebefektetést, hiszen a részvényjegyzés, ill. részvényvásárlás számos esetben nem névértéken történik. A gyakorlatban általános tapasztalat a névértéktől eltérő kivásárlás vagy tőkeemelés (ld. távközlés, energetikai szektor, gyógyszeripar stb.) A külföldi tőke területi megoszlása vizsgálatokor nem alkalmas a társasági székhely szerinti besorolás, számos gazdasági társaság, pénzügyintézet, biztosító, szolgáltató vállalat központja Budapesten található, de a tényleges gazdasági tevékenység az egész országra kiterjed.

Az építőipari, és ipari cégeknél is gyakori a több telephelyes tevékenység, így például a Tungsram, a Taurus, a Richter Rt. stb. budapesti székhellyel rendelkezik még a gyártás több vidéki gyárban is folyik. Ezért a tőkebefektetési adatokat korrigálni kell.

A szerző Privatizációs Kutatóintézetben 1992 óta végzett adatgyűjtő munkáján alapuló adatbázist használjuk, ugyanis egyetlen kormány szerv sem rendelkezik tételes információkkal. Az adatgyűjtés forrása: az ÁVÜ, az ÁV Rt., az ÁPV Rt., és a KSH adatai, minisztériumi információk, a Cégek Közlöny, a Magyar Nemzeti Bank, vállalatoktól szerzett adatok, sajtófigyelés és speciális kiadványok.

Külföldi tőkebefektetések területi megoszlása - módszertani kérdések

Közgazdasági értelemben a külföldi tőkebefektetések tényleges regionális gazdasági hatást következő esetekben fejtenek ki:

Új gyártó-, kereskedelmi- vagy szolgáltató kapacitás létesül

Lényegében a zöldmezős külföldi beruházásokról van szó. Ez esetben az adott térségben (város, falu) új termelői-, kereskedelmi- vagy szolgáltató bázis jön létre, amelynek tevékenysége növeli az adott régió gazdasági teljesítményét (a területi GDP-t). Az új gyártócsarnokok, üzemépületek, bankfiókok, áruházak felépítése bővíti az építőipari keresletet. Az új kapacitások termelővé válása munkahelyek tucatjait teremti meg, a gyárak helyi adót fizetnek. A zöldmezős beruházások megváltoztatják a helyi gazdaság szerkezetét.

Magyarországon a zöldmezős külföldi beruházásokra egyáltalán nincsenek statisztikák. A Privatizációs Kutatóintézet 1995-ben, 1996-ban az 1 milliárd USD feletti zöldmezős ipari, külföldi beruházásokról készített átfogó felmérést, amelyet a későbbiekben ismertettünk.

Létező, kihasználatlan kapacitások helyén létesül termelő-, kereskedő-, szolgáltató tevékenység

Elhagyott üzemcsarnokok, kiürült gyártelep, leromlott ingatlan vagy más ideiglenes nem működő kapacitás helyén jön létre aktív gazdasági tevékenység. A szovjet piacok elvesztése, a szigorú pénzügyi- és csőd törvény, vagy a recesszió következtében rengeteg üres, infrastruktúrával rendelkező üzemcsarnok, telephely keletkezett. Számos esetben a hazai partner ingatlan, üzemcsarnok, telephely apportjával és a külföldi cég pénzével, gépeivel hozott létre vegyes vállalatot és létesített gyártókapacitást. Más esetben a külföldi cég felszámolt céget vett meg termelőbázis létrehozása érdekében, vagy raktár-, logisztikai-, kereskedelmi központ kialakítása céljából. Olyan esetek sem ritkák, hogy a külföldi cég „lerobbant” állami céget vásárolt meg, de más termelést telepített oda.

E típus esetén is beszélhetünk regionális gazdasági hatásról, hiszen leépült tevékenységek, kapacitások keltek újra életre. Kétségtelen tény, hogy a termelési hagyományok, valamint a munkaerő rendelkezésre állt. Nem kellett új infrastruktúrát létrehozni, csupán a régit kellett korszerűsíteni. Nem került sor zöldterület kivonására. Ma már egyre gyakoribbak az olyan esetek, hogy volt ipari telephelyek helyén áruházak, bevásárlóközpontok, irodaházak, szolgáltató központok jönnek létre (Budapesten például a Budafoki úton, Váci úton, Dél-Pesten). Ez utóbbi tranzakciók következtében a helyi gazdasági szerkezet átalakul, ipar helyett kereskedelem jön létre, munkásokból eladók, szolgáltatók lesznek.

Állami cég eladása külföldi szakmai befektetőknek, a privatizáció után nagyarányú fejlesztések

Külföldi multinacionális cég privatizáció során megvásárolt állami vállalatot, majd jelentős, kapacitásbővítő fejlesztést végez. A külföldi befektető privatizációs tranzakció révén szerez gyártóbázist és telephelyet. A befektető az alacsonyabb hazai termelési költségek következtében több nyugat-európai gyártást áttelepít hazánkba. Az Elektrolux például megvette a jászberényi Lehelt, majd Jászberénybe és környékeire telepített egy fagyasztóláda-gyárat, egy porszívóüzemet, stb. A német Z.F. megvásárolta az egrí sebességváltó gyárat és több üzemet idetelepített.

Hasonló esetekre került sor a General Electric, az Unilever, a Knorr Bremse vagy a Siemens esetében. Döntően multinacionális cégekről van szó, többnyire a gépipari ágazatban.

Érdemi regionális gazdasági hatásról beszélhetünk, hiszen többletkapacitások jöttek létre, de a kialakult gazdasági szerkezet nem változott.

Privatizáció külföldi befektető részvételével, de nincs érdemi gazdasági tevékenység bővítés

Ebben az esetben az állami cég külföldi tulajdonba került, de a normális vállalati tevékenységben nincs jelentős változás. Főként a hazai piacokra termelő, szolgáltató cégekről van szó. A fenti esetben érdemi regionális gazdasági elmozdulás nincs. A korábbi gazdasági szerkezet nem változik, nincs gazdasági bővítés, az alkalmazottak száma esetleg csökken. Beruházás híján gazdasági multiplikátor hatás nem érvényesül.

A hazánkba érkező külföldi tőkebefektetések közel fele állami- és önkormányzati privatizációs bevétel, amely a kormány, ill. az önkormányzatok hivatalaiban jelenik meg.

A Privatizációs Kutatóintézet felmérése szerint a külföldi tőkebefektetések kétharmada a privatizációhoz ill. a privatizált vállalatba történő investícióhoz kötődik.

A fentiekben leírtakból kitűnik, hogy a privatizációs típusú külföldi tőkebefektetések alapvetően a korábbi területi-gazdasági szerkezethez igazodnak. A privatizáció előtt is működő vállalatok, gyárak, üzemek, kereskedelmi cégek, bankok, biztosítók stb. megvásárlásáról van szó, a vállalatok ellenértéke pedig az állami vagy önkormányzati tulajdonoshoz kerül. A részvény- és üzletrészvásárlásra fordított deviza nem a vállalat székhelyén hasznosul.

A privatizált cégeknél történő fejlesztések, beruházások javítják a cég műszaki-technológiai színvonalát, a marketinget, a szolgáltatásokat. A regionális gazdasági hatásról akkor beszélhetünk, ha a privatizált cégnél kapacitásbővítő beruházásokra, a szolgáltatások területi kiszélesítésére (pl. a bank-, a biztosítási, vagy a távközlési szektorban) kerül sor. Természetesen, ha a kihasználatlan kapacitások helyén új gyártás vagy szolgáltatás jön létre, akkor gazdasági leszakadó folyamatot állít meg a külföldi befektető.

A külföldi, zöldmezős beruházások jelentős hatást gyakorolnak a területi gazdaságra, egyes régiók gazdasági teljesítményét növelik, alakítják a gazdasági szerkezetét, új jövedelmek termelésére adnak lehetőséget. Az egyes térségek

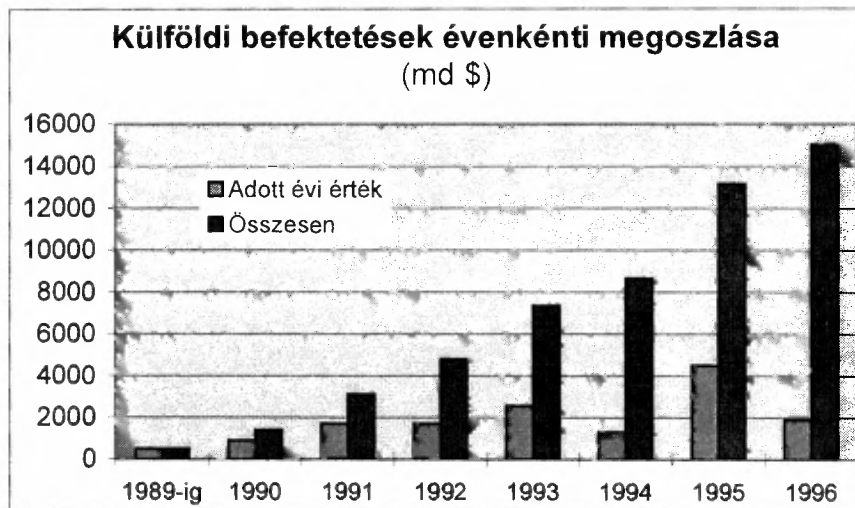
innovációs, kutatás-fejlesztés potenciálját emelik, nagyobb munkatermelékenység biztosításával serkentik a gazdasági versenyt. A külföldi gyártási technológiák, a modern vállalatszervezés eszközeivel korszerű termelési rendszereket hoznak létre az egyes régiókban.

1. TÁBLÁZAT

*A külföldi tőke területi megoszlása, 1996 végéig
(Spatial distribution of foreign investments at the end of 1996)*

Külföldi befektetések évenkénti megoszlása (md USD)								
	1989-ig	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Adott évi érték	500	900	1700	1700	2550	1300	4500	1900
Összesen	500	1400	3100	4800	7350	8650	13.150	15050

1. ÁBRA

Az adatok egyaránt tartalmazzák a bankrendszeren keresztül érkező tőkét, valamint a tőkeapportot.

A fenti táblázat magában foglalja a privatizációs jellegű befektetéseket, a vegyesvállalati külföldi tőkerészt, valamint a zöldmezős jellegű befektetéseket.

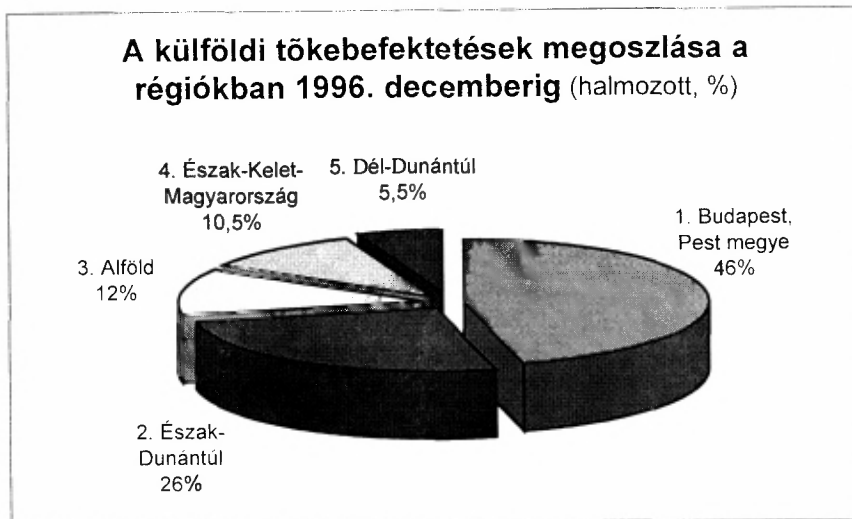
A Privatizációs Kutatóintézet a külföldi tőkebefektetési adatbázisán elvégezte a régióbeli megoszlást. Az országos vállalatoknál, valamint a több telephelyes ipari cégeknél a tényleges gazdasági tevékenység szerint korrigálta a területi befektetéseket. Eddig négy alkalommal került sor a külföldi tőkebefektetések régióbeli megoszlásának meghatározására.

2. TÁBLÁZAT

*A külföldi tőkebefektetések megoszlása a régiókban (halmozott, %)
(Regional distribution of foreign investments, ac cumulated, in %)*

	1993 májusig	1994 decemberig	1995 decemberig	1996 decemberig
1. Budapest, Pest megye	51	49	46	46
2. Észak-Dunántúl (Vas, Győr, Fejér, Komárom, Veszprém)	25	27	27,5	26
3. Alföld (Bács, Csongrád, Békés, Szolnok, Hajdú)	13	12	13	12
4. Észak-Kelet-Magyaró. (Szabolcs, Borsod, Heves, Nógrád)	6	7	7,5	10,5
5. Dél-Dunántúl (Zala, Somogy, Baranya, Tolna)	5	5	6	5,5

2. ÁBRA

1. Budapest, Pest megye
2. Vas, Győr, Fejér, Komárom, Veszprém megyék
3. Bács, Csongrád, Békés, Szolnok, Hajdú megyék
4. Szabolcs, Borsod, Heves, Nógrád
5. Zala, Somogy, Baranya, Tolna

A fenti ábrából jól látható, hogy az összes vizsgált évben Budapest, Pest megye, valamint Észak-Dunántúl vonzotta az összes külföldi befektetések több, mint kétharmadát. Ennek okai:

- az érintett térségek korábban is erős gazdasággal rendelkeztek,
- a privatizációs folyamat Budapesten és a nyugati megyékben indult meg elsőként (Hungária Biztosító, Tunggram, Chinoin, Dunapack, Compack stb.),
- magas az egy főre jutó jövedelem, nagy a lakossági kereslet,
- relatíve jó az infrastruktúra,

- Nyugat-Európához való közelség,
- relative jó közlekedési kapcsolatok (M1, Ferihegy),
- nyitottabb hozzáállás a külföldi tőkéhez,
- Budapest az ország fővárosa,
- a pénzügyi-, üzleti-, gazdasági szolgáltatás magasabb színvonala,
- a térségben lévő cégek már korábban is kapcsolatokat építettek ki nyugati cégekkel,
- a központi térségből a magyar piac jól ellátható (logisztikai, raktározási központ),
- Budapest pénzügyi-, kereskedelmi-, kulturális-, szolgáltatási központ,
- nyugati- és közép-kelet-európai piacok közelsége.

Az időbeli megoszlást elemezve kitűnik, hogy Budapest és Pest megye relatív részaránya valamelyest csökken. Ennek döntő oka, hogy a nagy vidéki gyárak, vállalatok, elosztó cégek privatizációja a kilencvenes évek közepére gyorsult fel. Ezen belül Észak-Kelet-Magyarországon a Tiszai Vegyi Kombinát, a Borsodchem, a Tiszai Erőmű, a Mátrai Erőmű, az Alkaloida stb. privatizációjára 1995 végén, 1996-ban került sor. Észak-Dunántúlon a nagy zöldmezős beruházások jelentenek nagy külföldi befektetéseket. A többi térségben stabilabb a külföldi tőke részaránya.

A kumulált adatok miatt az egyes évek változásai tompítottan jelentkeznek. A külföldi tőkebefektetések ágazati megoszlása időben változott: az ipar részaránya 66%-ról (1993 május) 48,5%-ra (1996 december) csökkent, miközben a távközlés részaránya a jelzett időszakban 1%-ról 14%-ra, az energiatermelés- és elosztás ágazat részaránya 0-ról 12%-ra növekedett. Az egyes országok megoszlása úgy alakult, hogy a jelzett időszakban az USA az első helyről a második helyre (29%, 26%), Németország a második helyről az első helyre került (19,5%, 28%), és Ausztria fenntartotta a harmadik helyét (13,5%, 10,5%), míg Franciaország a negyedik helyen maradt (7%, 10%).

Zöldmezős, külföldi beruházások területi megoszlása

A régiók gazdasági növekedése szempontjából alapvető fontosságú a külföldi zöldmezős beruházások térségbeli alakulása. Erre vonatkozóan semmiféle hivatalos statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre. A Privatizációs Kutatóintézet felmérést készített az egyenként 1 m\$-t meghaladó zöldmezős ipari beruházásokról, beleértve a területi jellemzőket. A kereskedelemre, a pénzügyi szektorra, a távközlésre azonban nincsenek adatok. A következőkben az egyes szektorok regionális hatását elemezzük.

Ipar

A kutatás kizárólag a zöldmezős beruházásokat elemezte, így a privatizált vállalatoknál végrehajtott fejlesztések, technológiai újítások, gépcserék, üzemfejlesztések nem voltak részei a vizsgálatnak. Így a General Electric, az Elektrolux, a Siemens, a ZF, a Knorr Bremse, stb. cégek által végrehajtott gyár áttelepítések sem.

A külföldi, zöldmezős ipari beruházások összege 3,05 milliárd USD-t tett ki, amely 220 projektből áll. Az elmúlt év végéig hazánkba beruházott külföldi tőke 20%-a zöldmezős ipari beruházás.

Hét külföldi befektető teszi ki az összes ilyen jellegű befektetés összegének több, mint a felét (General Motors, Audi, Suzuki, IBM, Ford, Guardin Glass, Philips). Becsléseink szerint az érintett cégek adják a tárgykörben szereplő cégek árbevételek 50%-át, miközben az alkalmazottaknak csupán 20%-a dolgozik a fenti hét cégnél.

A zöldmezős külföldi beruházások országokénti sorrendjét az USA vezeti Németország és Japán előtt. Japán előkelő helye a Suzuki beruházásnak köszönhető, de az elmúlt évben termelőkapacitást létesített a Sony és a TDK is. Az ipari projektek számát illetően Németország vezet az USA előtt. Az amerikai befektetések általában nagy összegűek, főként multinacionális cégekről van szó. A német és osztrák beruházók között számos kis- és középvállalkozás található, kevés viszont a francia és olasz zöldmezős ipari beruházás. Dinamikusan nő a holland aktivitás, elsősorban a Philips jóvoltából.

A beruházások összegéből 70%-kal Észak-Dunántúl részesedik, megelőzve Budapest és Pest megyét, valamint az Alföldet. Ugyanez a helyzet az ipari projektek számát tekintve. Érdemes megemlíteni, hogy az összes külföldi befektetés esetén Budapesten és Pest megyében realizálódott a beruházások közel fele. Az elmúlt évben az észak-nyugati térség tovább növelte részarányát a többi régióhoz képest. A külföldi befektetők Dunától keletre történő terelése csak részleges eredménnyel járt. Megemlítendő, hogy a Philips mind a 13 üzeme Dunántúlon található. Valamelyes aktivizálódik Gödöllő és Kecskemét térsége.

3. TÁBLÁZAT

*Külföldi, zöldmezős ipari beruházások területi megoszlása
(Spatial distribution of greenfield investments in the manufacturing sector)*

	Az összes külföldi zöldmezős ipari beruházásból való részesedés (%)		A projektek száma db
	1996 végéig	1995 végéig	
1. Észak-Dunántúl (Fejér, Veszprém, Vas, Győr-Sopron, Komárom)	70	65,5	103
2. Budapest, Pest megye	17	20,5	50
3. Alföld (Bács, Csongrád, Szolnok, Hajdú, Békés)	7	7	25
4. Észak-Kelet-Magyarország (Heves, Borsod, Nógrád, Szabolcs)	3,5	4	20
5. Dél-Dunántúl (Somogy, Tolna, Baranya, Zala)	2,5	3	22

Becslések szerint az elmúlt években az ipari termelés növekedésének 80%-a a zöldmezős külföldi befektetéseknek köszönhető. Ez azt jelenti, hogy az ipari termelés területi szerkezetében mélyreható változások mentek végbe. A dinamikus növekedés kizárólag 4-5 észak-nyugati megyére, valamint Pest megyére

koncentrálódik. Budapesten szám szerint nem jelentéktelen a beruházási projektek száma, de a befektetés összegében, a termelési értékben, illetve az alkalmazottak számában nincs jelentős részesedése.

Az összes zöldmezős, külföldi ipari beruházás több mint 85%-a az észak-dunántúli, valamint a budapesti térségbe áramlott.

A beruházások kétharmada a gépipari ágazatot érintette, ezen belül a gépjárműipart, valamint az elektronikai alkatrészgyártás- és összeszerelést. Ezen felül a műanyagfeldolgozás, a csomagolóstechnika és a speciális élelmiszergyártás a jellemző. A befektetett összeghez képest viszonylag kevés új munkahely jött létre, mintegy 50 ezer. A legtöbb új állást a Philips teremtette, közel 6 ezren dolgoznak az elektronikai vállalat gyáraiban. A zöldmezős, ipari beruházások révén létrejött új kapacitások elmúlt évi árbevétele 600-700 md Ft-ot tett ki. A külföldi, zöldmezős ipari beruházók listáját az USA vezeti (41%-os részarány), öt követi Németország (32%), Japán (10%), Hollandia (5,5%), Ausztria (5,5%).

A zöldmezős, ipari befektetők szempontjai a telephely kiválasztásában:

- A nyugati exportpiacokhoz való közelség, minél rövidebb szállítási útvonal.
- Ipari hagyományok az adott városban (pl. Székesfehérvár - Videoton, Győr - Rába, Veszprém - Bakony Művek).
- Gyors telekszerzési lehetőség, támogatásszerzés az infrastruktúra kiépítésében, elegendő áram-, gázellátás legyen.
- Település önkormányzat rugalmas, gyors hozzáállása.
- Munkaerő rendelkezésre álljon.
- Relatív jó közlekedési útvonal (pl. az Audi vasúton szállít).
- A különböző szolgáltatások színvonala (pénzügy-, oktatás-, lakás-, kulturális-, vendéglátás stb.).

A motivációk felsorolása önkényes, hiszen az egyes befektetőknek más és más tényező játszott különböző súlyú szempontot. Az észak-dunántúli régió nagyvárosai mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a kis- és középvárosok, így Mór, Sárvár, Mosonmagyaróvár, Oroszlány, Körmend stb. Mór városa azért is vonzza - főként a német - befektetőket, mert német nemzetiségi településről van szó. Sárvár az ipari park jelenléte meghatározó szempont. Mosonmagyaróvár és Körmend esetében a nyugati határ közelsége emelhető ki. Az egykori bányász- és nehézipari városok közül Tatabánya és Oroszlány önkormányzatai készítenek ambíciózus terveket, hiszen újabban több nagy befektető itt telepedett le. Egyre több, elsősorban Győr-Sopron megyei községben építenek üzemet, gyárat a befektetők (Mosonszolnok, Kunsziget, Lövvő, Hanságliget, Sokoró).

A Privatizációs Kutatóintézet elemzése szerint a multinacionális társaságok után azok beszállító cégei is hazánk felé tartanak. A külföldi kis- és közepes háttérű ipari szállító cégek a multik telephelyei közelében építkeznek. Az utóbbiak sok esetben a szükségesnél lényegesen nagyobb területet vásárolnak az investíció idején, hogy későbbiekben lehetőséget adjanak a beszállítóik letelepedésére is. Mindez azt is jelenti, hogy egyelőre nincs lényeges elmozdulás a beruházások területi megoszlásában. Annak ellenére, hogy több városban már egyáltalán nincs szabad betanított munkaerő. Ilyenkor a környező falvakból, esetleg a szomszédos országból napi bejárással szervezik meg a munkaerő-ellátást (pl. Győrött, Székesfehérváron).

Az észak-dunántúli régió gazdaságának gyors és dinamikus bővülése várhatóan felvet egy-két országos jelentőség- politikai kérdést is. Így a térség megyéi a növekvő központi befizetéseknek megfelelően nagyobb arányban kérhetnek részt a költségvetési újraelosztás kiadási oldalából. A gazdasági erősödésük függvényében több egyetemi és főiskolai intézményt, a nagyobb közigazgatási szerepet, jelentősebb egészségügyi intézményeket kérhetnek az érintett megyék. Másrészt az is elképzelhető, hogy az érdekelt megyék a központi adók rovására a helyi adók kiszélesítését kezdeményezhetik, amely jobban megfelel érdekeiknek. Ugyanis a helyben megtermelt jövedelem nagyobb része marad meg a régióban.

Kereskedelem

A zöldmezős, külföldi kereskedelmi beruházások esetén a tendenciákra, a törekvésekre támaszkodhatunk korrekt adatok hiányában. Az iparral szemben a kereskedelmi beruházások regionális elhelyezkedése lényegében a fogyasztói kereslethez igazodik. Vagyis alapvetően az egy főre jutó jövedelem és a népsűrűség határozza meg a beruházás helyének kiválasztását. Ezt korrigálni kell a kereskedelmi-vásárlási csomópontok (főváros, nagyváros), valamint a környező országokból történő bevásárlói turizmus kedvenc székhelyeinek vonzásával. A kereskedelmi beruházásoknak értelemszerűen van egy időbeli lefutása is, ami miatt egyes helyeken hamarabb kerül sor beruházásokra, mint máshol.

Alapvetően kétféle beruházást különböztethetünk meg. Az egyik csoportba az ún. bevásárlóközpontok, nagyáruházak és óriási hipermarketek létesítése tartozik, a másikba az országos kiskereskedelmi hálózatok kiépítése. Bevásárlóközpontok, nagyáruházak először Budapesten és környékén létesültek-létesülnek (Pólus Center, Duna Plaza, Europark, Metro stb.), majd a terjeszkedés a vidéki nagy létszámú városok, a határmenti települések felé indult meg.¹ A svájci tulajdonú METRO beruházási programja a helyszínek kiválasztásakor a környező országokból történő bevásárló turizmusra jelentős mértékben épített (Miskolc - Szlovákia, Debrecen - Románia, Szeged - Szerbia, Pécs - Horvátország).

A külföldi tulajdonú kiskereskedelmi hálózatok részben privatizációs tranzakció és/vagy kizárólag zöldmezős beruházások révén hálózák meg az országot. A Julius Meinl, a Tesco, a Delhaize és a Tengelmann csoport meglévő hálózatokat is felvásárolt, de ez főként ugródeszka az országos hálózat létrehozására. A Spar, a REWE csoport döntőrészt új üzletek megépítésével terjeszkedik. A nyugati kereskedelmi hálózatok döntőrészt Budapesten vagy Észak-Dunántúlon kezdik el a beruházási programokat. Az országos hálózat kiépítése során a telekvásárlási lehetőség, a helyi önkormányzatok rugalmassága határozza meg a terjeszkedés konkrét térbeli menetét. A beruházási boom elérte a kis- és közepes városokat, különösen a német REWE-csoporthoz tartozó *Penny Market* terjeszkedése figyelhető meg e szektorokban. Megemlítendő, hogy az érintett kiskereskedelmi hálózatok logisztikai központjai Észak-Dunántúlon, Budapesten és Pest megyében találhatóak (Spar - Bicske, Tesco - Győr, Delhaize - Monor, REWE - Alsónémedi, Tengelmann - Budapest, Julius Meinl - Budapest). A barkács áruházak, építőanyag kereskedések, lakberendezési cikket értékesítő külföldi cégek terjeszkedése hasonló ívű, vagyis Budapest - nagyváros - forgalmi csomópontok (OBI, Baumax, TLT).

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a zöldmezős kereskedelmi beruházások térbeli terjeszkedése, az országban kialakult *jövedelmi-népsűrűségi-gazdasági* szerkezethez igazodik. A fogyasztói-vásárlási kereslet összege, a forgalmi csomópont-jelleg, valamint a potenciális bevásárló turizmus határozza meg a kereskedelmi terjeszkedés konkrét tér- és időbeli lefutását. Az egyes városokon belül az új létesítmények egy része a város szélén jön létre.

Pénzügyi szektor

A külföldi tulajdonú bankok, biztosítók, brókerházak székhelyüket, központjukat kizárólag Budapesten hozták létre. Az ún. újonnan létesülő vagy zöldmezős, külföldi tulajdonú bankok elsősorban a külföldi tulajdonú cégek, valamint a nagyvállalatok kiszolgálására jöttek létre. Főként a vállalati hitelezés és a vállalati pénzforgalom bonyolítását végzik. Lakossági pénzügyi szolgáltatásra csak újabban és kizárólag a nagy jövedelmű rétegek kiszolgálására vállalkoznak.

A Privatizációs Kutatóintézet 13 külföldi tulajdonú új bank fiókhálózatnak települési szerkezetét elemezte. A vizsgálatból kiderült, hogy mindegyik bank központja Budapesten volt, általában több fiókkal rendelkeznek a fővárosban. Egyre több bank épít saját tulajdonú székházat vagy felújított épületet vásárol, amellyel az építőipari piacon keresletet biztosít. A külföldi tulajdonú új bankok 5 fiókot létesítettek Győrben, 4 fiókot Székesfehérváron, Pécsen, Debrecenben, Szegeden, 3 fiókot Nyíregyházán, 2 fiókot Miskolcon, Békéscsabán. Nem megyeszékhelyen kívül csak Pest megyében (Budaörs, Törökbálint, Pilisvörösváron) jöttek létre új fiókok.²

A tendenciák alapján megállapítható, hogy a külföldi bankok, brókercégek túlnyomórészt Budapesten létesítik magyarországi központjukat, a vidéki terjeszkedésnél a városi lakosság létszáma, gazdasági aktivitása, a nagyvállalati ügyfelek követése a meghatározó motiváció. A hagyományos hazai nagyvárosok (Debrecen, Miskolc, Pécs, Szeged) mellett a feltörekvő, dinamikusán bővülő újak (Győr, Székesfehérvár) jelentenek vonzerőt a befektető bankoknak. Pest megye bővülő kereskedelmi-, elosztó-, logisztikai szerepét bizonyítja, hogy már három külföldi bank telepített fiókot a térségben. Megemlítendő, hogy a külföldi tulajdonú vállalatok előszeretettel veszik igénybe az anyavállalatot kiszolgáló bankot.

A bankokkal szemben az új, külföldi tulajdonú biztosítók vidéki terjeszkedése jelentősebb, hiszen nagymértékben a lakossági szolgáltatások (életbiztosítás, Casco, lakás) kielégítésére jöttek létre. Központjuk és székhelyeik Budapesten találhatóak, egységeik eloszlása valamelyest egyenletesebb, mint a pénzintézeteké.

A pénzügyi forgalom növekvő elektronizálásával, az adatátvitel és az információ áramlás gyorsításával a pénzintézetek helyi, települési megjelenése egyre kevésbé fontos szempont. Ez a pénzintézetek fióknyitásánál mindenképp megemlítendő tényező.

Távközlés

A hazai vezetékes távközlési rendszer fejlesztése alapvetően a MATÁV hálózat kibővítésén, megújulásán valósult meg a Matáv és a helyi koncessziós társaságok óriás beruházásai következtében. Klasszikus értelemben zöldmezős, külföldi beruházások a *mobiltelefon-szolgáltatás*, valamint az *üzleti szolgáltatások* területén valósultak meg. A korábbi óriási regionális egyenlőtlenségek a fejlesztések során kiegyenlítődték. A rádiótelefon hálózat országos kiépítése lényegében lezárult. A különböző szintű, igényű - elsősorban üzleti szolgáltatásokhoz (ISDN) szükséges - beruházásokról a potenciális üzleti forgalom alapján döntenek. Ez a gazdasági aktivitás területi szerkezetéhez igazodik.

Raktározás - logisztikai bázisok

A külföldi tulajdonú raktárbázisok, elosztóközpontok döntő része Budapesten, de főként Pest megyében létesült. A beruházási telephelyek kiválasztásánál döntő szempontok:

- Budapest, mint nagy piaci felvevőhely közelsége;
- a vidéki régiók gyors megközelíthetősége autóval (M1, M7, M0, M5, M3-as autópályák, autót út közelében);
- elegendő szabad terület, infrastruktúra;
- a környező országok piacainak elérhetősége.

A kutatások szerint a dél-pesti térség, Budaörs, Törökbálint, Dunaharaszti, valamint Gödöllőn és környezetében valósultak-valósulnak meg ilyen jellegű beruházások. (pl. Astra, Glaxo, Viesmann, Lucky Star, Lurdy Kft., Coca Cola, Scania, Swarzmüller, P & O, Avon stb.).

Irodaház-beruházások

A külföldi finanszírozásban épült irodaházi beruházások több mint 90%-a Budapesten valósult meg, közel 50 új irodaház létesült a fővárosban. A külföldi képviseletek, pénzügyi szolgáltatók, bankok, biztosítók, nemzetközi pénzügyi intézmények, vidéki cégek fővárosi képviseletei stb. mind a fővárosban találhatóak. A kutatások szerint néhány ingatlanbefektető Budaörsön, Győrben, Székesfehérváron, Szombathelyen épít (tervez) irodaházat.

Termelő infrastruktúra

A távközlésen túl, autópályák, valamint a légiforgalom kiszolgálását végző létesítmények épülnek koncessziós formában. Az autópálya építésére kiírt koncessziós pályázatok ott voltak sikeresek, ahol a potenciális forgalom alapján a beruházási költségek kitermelhetőek (M1-es autópálya Győr – országhatár közötti

szakasz, az M5-ös autópálya Újhartyán-Kecskemét-Kiskunfélegyháza közötti szakasza). Lényegében a Bécs-Budapest-Szeged innovációs folyosó fehér foltjait érintik a koncessziós beruházások. Nem volt sikeres az M3-ra kiírt koncessziós pályázat. A szekszárdi Duna hídra kiírt tenderen ugyan eredményt hirdettek, de finanszírozási okok miatt ma sem indult meg az építés. A vízi-kikötői tenderekre a későbbiekben kerül sor.

Rövid, összefoglaló megjegyzések

A külföldi tőkebeáramlás régióbeli eloszlása növeli a gazdasági területi különbségeket, oly módon, hogy egyes területeken jelentős gazdasági aktivitást eredményez.

Elsősorban a zöldmezős, külföldi beruházások következtében három fő fejlődési területet különböztethetünk meg. Az *észak-dunántúli ipari térséget*, amely elsősorban komparatív előnyök miatt - alacsonyabb termelési költségek - a zöldmezős ipari befektetések színhelye. A Székesfehérvár-Veszprém-Szombathely-Győr-Tatabánya által határolt térségben a nyugati exportra termelő üzemek, gyárak sokasága, többé-kevésbé függetleníti magát a hazai gazdaságpolitika kínálati-keresleti cikkcakkjaitól. A nyugat-európai konjunktúra határozza meg a termelési és piaci lehetőségeket. Alapvetően a gépjárműipar és az elektronikus ágazat termelésbővülése jellemző.

Budapest és közvetlen térsége pénzügyi-, kereskedelmi-, üzleti-, logisztikai központ erősödését eredményezte a külföldi tőkebeáramlás. A pénzügyintézetek, a kereskedelmi hálózatok és ingatlan befektetők erre a térségre koncentráltak. A főváros regionális nemzetközi alközponttá nőheti ki magát az európai városrendszerben. A multinacionális társaságok, a nemzetközi intézmények, az oktatási és kulturális szervezetek előszeretettel építik ki a közép-kelet-európai hídfőállásaikat Budapesten. Fővárosunk elsősorban a *DÉL-KELET-EURÓPAI TÉRSÉGBEN* tölthet be európai szerepeket.

A belföldi és a közép-kelet-európai piacok irányába termelő, értékesítő övezetté fejlődik a *Budapest-Gyöngyös-Kecskemét városok által fémjelzett központi térség*. A térségbe beruházó külföldi cégek elsősorban a centrális fekvés, a közlekedési útvonalak miatt telepítenek üzemeket. Az épülő autópályák (M3, M5, M0 dél-kelet) tovább nyújthatják e régió határait.

Jegyzetek

- ¹ Pólus Center: Budapest XV. (USA-Kanada) terv: Budapest XIII., Kecskemét, Barcs
Control Centers: Budapest, Duna Plaza (Izrael) terv: Csepel, Székesfehérvár, Debrecen
Europark Budapest (Ilbau-Németo.) terv: Debrecen
METRO Budapest 2 db, Budaörs, Debrecen, Szeged, Pécs, (Svájc) Miskolc, Győr
CORA Törökbálint(Franciao.) terv: Fót, Budakeszi
Auchan Budaörs (készül) (Franciao.)
Michelfeít Budapest, Törökbálint (Ausztria)
Tesco terv: Szeged, Kecskemét (Anglia)
- ² CIB Hungaria Rt.: Budapest, Győr, Pécs, Nyíregyháza, Szeged, Debrecen, Székesfehérvár,
Hódmezővásárhely, Békéscsaba, Miskolc; Unicbank: Budapest, Szeged, Győr, Pécs, Székesfehérvár,
Debrecen, Kecskemét, Miskolc, Zalaegerszeg, Nyíregyháza; Inter-Európa Bank: Budapest,
Békéscsaba, Debrecen, Nyíregyháza, Szeged, Székesfehérvár, Szombathely, Veszprém, Győr;
Magyarországi Volksbank: Budapest, Pécs, Pilisvörösvár, Székesfehérvár; Hypobank: Budapest,
Törökbálint, Győr, Székesfehérvár, Szeged; Creditanstalt: Budapest, Budaörs, Pécs, Győr; Daewo:
Budapest, Debrecen; BNP-Dresdner: Budapest; Credit Lyonnais: Budapest, Deutsche Bank:
Budapest, Citibank: Budapest, Commerzbank: Budapest; Rabobank: Budapest

Irodalom

- Árva László: Külföldi tőkeberuházások Közép-Kelet-Európában, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,
1995.
- Cséfalvay Zoltán: A modern társadalomföldrajz kézikönyve, Ikva Könyvkiadó, Budapest, 1994.
- Cséfalvay Zoltán: Hátszág nélkül? A magyar gazdaság területi átrendeződése, 1989-1993
Rendszerváltozás és stabilizáció, Magyar Trendkutató Központ, 1995.
- Diczházi Bertalan: Külföldi beruházások Magyarországon 1995 végéig Valóság, 1996/10.
- Diczházi Bertalan: Külföldi beruházások hatása a régiók fejlődésére Új Magyarország, 1997. 04. 05.
- Diczházi Bertalan: Regionális központ lehet Budapest? Magyar Nemzet, 1996. 06. 03.
- Diczházi Bertalan: Budapest regionális szerepe Világ gazdaság, 1997. 06. 12.
- Enyedi György: Regionális folyamatok Magyarországon Budapest, 1996.
- Matolcsy György: Eredeti tőkeátcsoportosítás Magyarországon (A tőkeszivattyúk működése a 90-es
években) Századvég, 1997 Nyár
- Matolcsy György: Milyen Florida, ha magyar? Világ gazdaság, 1997. május 14.
- Rechnitzer János: Szétszakadás vagy felzárkózás MTA RKK Győr, 1993.